

РЕЦЕНЗІЇ

Наталія Шукліна,

кандидат юридичних наук, професор,
тимчасово виконувач обов'язків ректора
Національної школи суддів України

Ольга Совгіря,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри конституційного права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

Сучасний підручник з конституційного права України (Рецензія на підручник Погорілка В. Ф., Федоренка В. Л. «Конституційне право України»)

Модернізація Основного Закону, що триває нині в Україні, вимагає постійного оновлення навчального матеріалу з базової галузі вітчизняної системи права – конституційного права. У зв'язку з цим, на часі є перевидання рецензованого підручника* із конституційного права України, авторами якого є провідні вітчизняні конституціоналісти.

Зміст підручника включає Загальну та Особливу частини. Вважаємо, що така структура розміщення навчального матеріалу із конституційного права є науково обґрунтованою, логічною та зручною для сприйняття

студентами, на яких, у першу чергу, орієнтоване це видання.

Загальна частина роботи включає розділи: «Конституційне право як галузь права, наука та навчальна дисципліна», «Система конституційного права України», «Джерела конституційного права», «Теорія та історія Конституції України», «Конституційно-правові відносини» та «Конституційно-правова відповідальність». Викладення зазначених тем у рецензованому підручнику відзначається високим науково-теоретичним рівнем. Логічність, послідовність подання матеріалу, ілюстрування відповідними

* *Погорілка В. Ф., Федоренко В. Л.* Конституційне право України : [підруч.] / за заг. ред. проф. В. Л. Федоренка. – [4-те вид., переробл. і доопр.]. – К. : Вид-во Ліра-К, 2012. – 576 с.

прикладом робить його доступним для розуміння студентством та всіма, хто цікавиться проблемами конституційного права та Конституції України.

Підручник зазначених авторів у кожному зі своїх перевидань, поряд із традиційним переліком тем, включає і ті питання, які є новаторськими для конституційного права України як навчальної дисципліни та науки. Це є визначним досягненням його редактора проф. В. Л. Федоренка.

Уперше у рецензованій нами роботі поставлено питання про розширення «традиційного» переліку питань, що включаються до Загальної частини конституційного права за рахунок включення до неї питання щодо конституційної правосвідомості, яке, як слушно відмічає проф. В. Л. Федоренко, здебільшого є поза увагою конституційно-правової науки в Україні чи, в кращому випадку, має місце використання знань та уявлень, сформованих про праворозуміння в загальній теорії права (с. 25).

Вперше поняття конституційного праворозуміння визначається як історично сформована в конституційному праві система світоглядних знань – ідей, принципів, концепцій, теорій і вчень, – які є теоретико-методологічним інструментарієм пізнання конституційно-правових явищ і розвитку теорії та практики конституційного права України (с. 26).

Проаналізувавши найбільш поширені на сьогодні типи конституційного праворозуміння – природно-правове та позитивістське – проф. В. Л. Федоренко дійшов до цілком обґрунтованого висновку, що новітнім типом праворозуміння для конституційного права може бути постпозитивізм як однойменне філософське вчення й методологія пізнання конституційно-правових явищ, процесів і режимів (с. 27–33).

Ґрунтовно у підручнику висвітлено тему «Конституційне право як галузь юридичної науки та освіти».

Проаналізовано витoki конституційно-правової думки України, її історію з XVIII ст. і до сьогодні. Також охарактеризовано предмет та методологію науки конституційного права, окреслено пріоритетні напрями конституційно-правових досліджень (с. 34–41).

Система конституційного права України у рецензованій роботі викладена на засадах її багатоаспектності, що є обґрунтованим у зв'язку з об'єктивністю існування багатьох рівнів зазначеної системи. Такий підхід, уперше запропонований проф. В. Л. Федоренком, тепер набув поширення та підтримки в наукових колах, а його використання стає традиційним для більшості сучасних навчальних видань із конституційного права України.

Ми цілком підтримуємо заочаткування у підручнику дискусії щодо доцільності запровадження у науковий обіг так званої «широкої структури норми конституційного права» (с. 77), автором якої є американський теоретик права Фон Райт, та вважаємо, що це може стати поштовхом до подальших наукових досліджень цієї проблеми.

Викладення теми «Джерела конституційного права» у рецензованому підручнику здійснено, на підставі їх поділу на «традиційні» та «нетрадиційні». При цьому приділено увагу характеристиці проблем реалізації т. з. «традиційних» джерел та докладно проаналізовано складну та неоднозначну правову природу джерел «нетрадиційних».

Характеризуючи зміст розділу 4 рецензованої роботи «Теорія та історія Конституції України» слід звернути увагу на окремий його підрозділ «Історія Конституції України» 1996 р., в якому системно та комплексно викладено політичні, історичні та інші особливості прийняття, зміни та модернізації Основного Закону.

Характеристика конституційно-правових відносин у підручнику (розділ 5) включає детальний аналіз за-

значеного поняття, а також його поелементну характеристику.

Особлива частина рецензованого підручника розпочинається з теми «Основи конституційного ладу України» (розділ 7). У ньому, аналізуючи традиційні для розкриття зазначеної теми категорії «конституційний лад», «державний лад», «суспільний лад», актуально та сучасно досліджуються відповідні теоретичні та практичні аспекти, пов'язані із зазначеними категоріями. Вважаємо вдалим та науково виваженим і подане у цьому розділі визначення конституційних основ громадянського суспільства (с. 209).

Розділ «Конституційно-правовий статус людини і громадянина в Україні» включає питання щодо характеристики основних видів правового статусу людини (громадянин, іноземець, особа без громадянства, біженці тощо), а також поняття та види конституційних прав і свобод людини та громадянина в Україні, традиційно розподілені за сферами суспільних відносин (громадянські, політичні, економічні, соціальні, культурні). Приділено увагу висвітленню механізму гарантій прав та свобод людини і громадянина в Україні та охарактеризовано систему обов'язків. Актуальним є і включення до підручника питання про порядок звернення громадян України до Європейського суду з прав людини, що розглядається як елемент механізму захисту прав громадян України (с. 277–284).

Наступні розділи підручника присвячені аналізу інститутів безпосе-

редньої демократії (розділ 9 «Конституційні основи виборів і референдумів в Україні») та характеристикі конституційно-правового статусу органів державної влади (розділи 10–15 рецензованого підручника присвячені конституційно-правовому статусу парламенту, глави держави, органів виконавчої влади, Конституційного Суду України та судів загальної юрисдикції, прокуратури України).

Нетрадиційно для аналогічних навчальних видань, а саме з акцентом на історичному аспекті, викладено питання «Конституційний статус столиці України – міста-героя Києва» (с. 535–544). Наведено авторські визначення понять «столиця», «столиця України – місто-герой Київ», «функції столиці України – міста-героя Києва».

Завершується викладення Особливої частини підручника темою «Місцеве самоврядування в Україні», в якій розкриваються питання щодо поняття, системи, функцій, організаційно-правових форм та гарантій місцевого самоврядування в Україні.

Отже, рецензований підручник є тим виданням, що дає можливість не лише на високому науково-теоретичному рівні опанувати дисципліну «Конституційне право України», а також ознайомитися із новітніми тенденціями та перспективами розвитку конституційного права як науки та галузі права, дає змогу сформувати цілісне та комплексне уявлення про нього широкому колу читачів.